

УДК 342.7:351.74 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.57>

А. А. Нікітін

к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ
ugsbeplumvs@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1376-6764

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В статті проаналізовано роль Національної поліції в Україні в системі забезпечення національної безпеки. У сучасних умовах загрози територіальній цілісності, державному суверенітету та конституційному ладу України питання національної безпеки постає як базова категорія функціонування державного механізму. З урахуванням гібридного характеру загроз, які поєднують у собі збройні, інформаційні, соціальні, економічні та криміногенні чинники, постає необхідність у переосмисленні ролі Національної поліції як інституції, що перебуває на перетині сфер правопорядку та безпеки. В умовах сьогодення підрозділи Національної поліції протидіючи агресії, здійснюють функції фільтрації населення, супроводу гуманітарних місій, збирають докази воєнних злочинів, здійснюють патрулювання деокупованих територій, а також приймають участь у відновленні публічної адміністрації після звільнення населених пунктів.

Визначено, що Національна поліція входить до складових сектору безпеки, поряд із іншими органами, такими як Служба безпеки України, Державна прикордонна служба, Національна гвардія, Державна служба з надзвичайних ситуацій та інші. У практичному вимірі роль поліції у забезпеченні національної безпеки особливо проявляється у воєнний період, зокрема при масовій евакуації населення, охорони стратегічних об'єктів, забезпечення публічного порядку в прифронтових регіонах, розслідування воєнних злочинів, протидії мародерству, диверсіям та інформаційним загрозам.

Зроблено висновок, що Національна поліція України є ключовим суб'єктом забезпечення національної безпеки, виконуючи превентивні, захисні, координаційні та реактивні функції. Її місце і роль в системі забезпечення національної безпеки ґрунтується на складній, системній взаємодії між правовими засадами, інституційною структурою та практичними механізмами реагування на сучасні виклики безпеки, як у мирний період, так і в умовах воєнного стану. Поліція поступово переходить від органу охорони громадського порядку до багатофункціонального суб'єкта, який виконує широкий спектр завдань, що включають захист життя, прав і свобод громадян, боротьбу з організованою злочинністю, забезпечення кібербезпеки, участь у системі територіальної оборони, реагування на надзвичайні ситуації.

Ключові слова: права і свободи громадян, забезпечення, Національна поліція, діяльність поліцейських, військовий стан, національна безпека.

Актуальність дослідження. Розкриття теоретико-правових засад місця та ролі Національної поліції України в системі забезпечення національної безпеки вимагає дослідження комплексного характеру, оскільки поліція одночасно є органом виконавчої влади, правоохоронною структурою, суб'єктом протидії злочинності, елементом системи громадської безпеки та чинником стабільності публічної влади

в умовах як мирного часу, так і особливих правових режимів, зокрема воєнного стану. У сучасних умовах загрози територіальній цілісності, державному суверенітету та конституційному ладу України питання національної безпеки постає як базова категорія функціонування державного механізму. З урахуванням гібридного характеру загроз, які поєднують у собі збройні, інформаційні, соціальні, еконо-

мічні та криміногенні чинники, постає необхідність у переосмисленні ролі Національної поліції як інституції, що перебуває на перетині сфер правопорядку та безпеки.

Теоретико-правове дослідження ролі Національної поліції України у системі національної безпеки дозволяє встановити чіткі межі її повноважень, оцінити ефективність існуючих механізмів реагування на загрози, виробити пропозиції щодо законодавчого та інституційного вдосконалення правоохоронної політики в умовах гібридної війни та постконфліктного відновлення.

Огляд останніх досліджень.

Питанню забезпечення дотримання прав людини в Україні аналізували в своїх працях вчені-адміністративісти В. Авер'янов, О. Бандурка, О.Безпалова, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, І. Бородін, В. Гаращук, І. Голосніченко, С. Гусаров, В. Гуславський, В. Демченко, Є. Додін, М. Дорогих, А. Єлістратов, В. Заросило, А. Іванищук, Р. Калюжний, М. Корнієнко, А. Комзюк, В. Коваленко, Л. Коваль, В. Ковальська, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, В. Манохін, Є. Сердюк, В. Петков, В. Плішкін, Ю. Римаренко, Н. Шевченко та інші вчені. На сьогодні питання визначенню місця та ролі Національної поліції в Україні в системі забезпечення національної безпеки, потребує деталізації та додаткового вивчення з метою покращання діяльності поліцейських в Україні.

Мета статті полягає в тому щоб визначити місце та роль національної поліції України в системі забезпечення національної безпеки, визначити найбільш проблемні питання та запропонувати шляхи їх усунення.

Виклад основних положень. Конституцією України [1], статтею 17 закріплено, що оборона держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, однак забезпечення внутрішньої безпеки, охорона прав і свобод громадян, протидія злочинності належить до повноважень інших правоохоронних органів, серед яких Національна поліція відіграє ключову роль. Частиною першою статті 1 Закону України «Про Національну полі-

цію»[2], визначено, що поліція є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку. Таким чином, поліція не лише виконує класичну функцію правопорядку, а й є складовою системи національної безпеки.

У системі секторів безпеки та оборони, визначених Законом України «Про національну безпеку України»[3], Національна поліція входить до складових сектору безпеки, поряд із іншими органами, такими як Служба безпеки України, Державна прикордонна служба, Національна гвардія, Державна служба з надзвичайних ситуацій та інші. У статті 12 цього Закону визначено основні засади діяльності поліції у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема шляхом протидії організованій злочинності, забезпечення правопорядку у надзвичайних ситуаціях, у тому числі під час воєнного стану, охорони об'єктів критичної інфраструктури, недопущення дестабілізації суспільного порядку тощо. У практичному вимірі роль поліції у забезпеченні національної безпеки особливо проявляється у воєнний період, зокрема при масовій евакуації населення, охорони стратегічних об'єктів, забезпечення публічного порядку в прифронтових регіонах, розслідування воєнних злочинів, протидії мародерству, диверсіям та інформаційним загрозам. Тобто виходячи із контексту Закону України «Про національну безпеку України» можемо зробити висновки, що Національна поліція є ключовим суб'єктом сектору безпеки і оборони, який визначено статтею 6 цього закону як сукупність органів, що здійснюють функції із забезпечення національної безпеки, у тому числі шляхом реагування на внутрішні загрози. Приклади такої діяльності містяться в офіційних звітах МВС, наказах Голови Національної поліції, щорічних звітах щодо реалізації Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2025 року. Зокрема, в умовах воєнного стану наказами МВС України були розширені функції поліції, де увагу звернуто на кібербезпеку, контрдиверсійні дії, посилену перевірку документів, участь

у забезпеченні воєнної комендантської години, протидії дезінформації. Відповідні зміни внесено і до Положення про Національну поліцію [4].

Стратегією національної безпеки України [5], визначені питання розбудови спроможностей сектору безпеки з метою забезпечення стійкості держави та суспільства до загроз. Серед принципів, на яких ґрунтується система національної безпеки, названо законність, дотримання прав людини, верховенство права, пропорційність і підконтрольність демократичному цивільному нагляду, що безпосередньо співвідноситься з функціонуванням Національної поліції. На практиці Національна поліція забезпечує національну безпеку через механізми оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, охорони громадського порядку, забезпечення публічної безпеки під час масових заходів, недопущення масових заворушень, а також у сфері кібербезпеки, протидії інформаційним диверсіям, боротьбі з організованою злочинністю та кримінальним тероризмом тощо. Так, при забезпеченні публічної безпеки поліція виконує критично важливі завдання під час запровадження надзвичайного чи воєнного стану, що впливають з положень Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [6] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], де поліція має повноваження обмежувати пересування осіб, перевіряти документи, здійснювати обшуки та вилучати документи відповідно до чинного законодавства. Окрім того, підрозділи Національної поліції протидіючи агресії, здійснюють функції фільтрації населення, супроводу гуманітарних місій, збирають докази воєнних злочинів, здійснюють патрулювання деокупованих територій, а також приймають участь у відновленні публічної адміністрації після звільнення населених пунктів. Так, Наказом МВС від 31.10.2016 № 1129 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [8]

закріплено, що органи Національної поліції України, їх структурні і відокремлені підрозділи реагують на надзвичайні ситуації, проводять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, відпрацьовують та уводять в дію плани реагування на надзвичайні ситуації та/або при виконанні визначених законодавством України службових завдань у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також виконують завдання територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період спільно з іншими спеціальними підрозділами.

Окремим елементом ролі поліції у забезпеченні безпеки є діяльність у сфері кібербезпеки, що регламентується Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [9], де поліція є одним із суб'єктів забезпечення кібербезпеки, де в межах роботи Департаменту кіберполіції, який виявляє та розслідує кіберзлочини, бере участь у реагуванні на кібератаки, що мають потенційний вплив на об'єкти критичної інфраструктури при цьому виконує ще і превентивну функцію, співпрацюючи з Центром реагування на кіберінциденти (CERT-UA), Службою безпеки України, а також з відповідними структурами держав-членів ЄС та Інтерполу. Отже, Національна поліція України, в умовах сьогодення, забезпечує не лише охорону громадського порядку, а і виконує функції направлені на забезпечення національної безпеки і є головним суб'єктом у системі національної безпеки, що виконує не лише класичні правоохоронні функції, а й координує заходи цивільного захисту, гуманітарної стабільності, кібербезпеки, охорони прав людини та міжнародного співробітництва.

Висновок. Таким чином, Національна поліція України є ключовим суб'єктом забезпечення національної безпеки, виконуючи превентивні, захисні, координаційні та реактивні функції. Її місце і роль в системі забезпечення національної безпеки ґрунтується на складній, системній взаємодії між правовими засадами, інституційною структурою та практичними механізмами реагування на сучасні виклики безпеки, як у мирний період, так і в умовах воєнного стану.

Поліція поступово переходить від органу охорони громадського порядку до багатофункціонального суб'єкта, який виконує широкий спектр завдань, що включають захист життя, прав і свобод громадян, боротьбу з організованою злочинністю, забезпечення кібербезпеки, участь у системі територіальної оборони, реагування на надзвичайні ситуації.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про Національну поліцію. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про національну безпеку України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
4. Про затвердження Положення про Національну поліцію. Постанова Кабінету Міністрів від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
6. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
7. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
8. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Наказ МВС від від 31.10.2016 № 1129. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#n13>
9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

Nikitin A. A. Role of the national police of Ukraine in the national security system

The article analyzes the role of the National Police of Ukraine in the system of ensuring national security. In modern conditions of threats to the territorial integrity, state sovereignty and constitutional order of Ukraine, the issue of national security appears as a basic category of the functioning of the state mechanism. Given the hybrid nature of threats, which combine armed, informational, social, economic, and criminogenic factors, there is a need to rethink the role of the National Police as an institution at the intersection of law enforcement and security. In today's conditions, units of the National Police, countering aggression, perform the functions of filtering the population, supporting humanitarian missions, collecting evidence of war crimes, patrolling deoccupied territories, and also participating in the restoration of public administration after the liberation of settlements.

It has been determined that the National Police is part of the security sector, along with other bodies, such as the Security Service of Ukraine, the State Border Service, the National Guard, the State Emergency Service, and others. In practical terms, the role of the police in ensuring national security is especially evident during wartime, in particular during mass evacuations of the population, protection of strategic facilities, ensuring public order in front-line regions, investigation of war crimes, countering looting, sabotage, and information threats.

It is concluded that the National Police of Ukraine is a key entity in ensuring national security, performing preventive, protective, coordination and reactive functions. Its place and role in the system of ensuring national security is based on a complex, systemic interaction between legal principles, institutional structure, and practical mechanisms for responding to modern security challenges, both in peacetime and under martial law. The police are gradually transitioning from a public order protection agency to a multifunctional entity that performs a wide range of tasks, including protecting the lives, rights, and freedoms of citizens, combating organized crime, ensuring cybersecurity, participating in the territorial defense system, and responding to emergencies.

Key words: rights and freedoms of citizens, security, National Police, police activities, martial law, national security.